

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

literatuurverkenning

Author(s)

Sonneveld, Jolanda

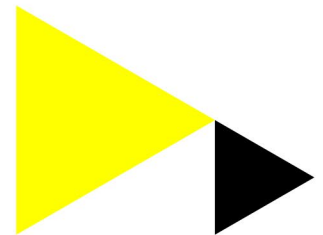
Publication date

2022

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Sonneveld, J. (2022). *Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk: literatuurverkenning*. Hogeschool van Amsterdam.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Literatuurverkenning

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk
November 2022

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Literatuurverkenning

Author

Jolanda Sonneveld

Department

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk

Date

3-Nov-22

Project type

Literatuurverkenning

Werkplaats Jongerenwerk

Version

1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Hogeschool Amsterdam.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	5
2. Achtergrond	6
2.1 Ontstaan vanuit herstelgerichte zorg	7
2.2 Kritiek op professionele distantie	7
2.3 Meer aandacht voor benutten ervaringskennis in brede sociaal domein.....	8
2.4 Wat is onderscheidend in het jongerenwerker?	9
3. Ervaring, ervaringskennis en (professionele) ervaringsdeskundigheid	9
3.1 Eigen ervaringen	10
3.2 Ervaringskennis.....	10
3.3 Ervaringsdeskundigheid	11
3.4 Een cirkelmodel biedt ruimte voor leren.....	11
3.5 Professionalisering en opleiding	12
4. Wie kan ervaringskennis benutten in het jongerenwerk?	13
4.1 Jongerenwerkers die eigen ervaring benutten	13
4.2 Inzet van andere personen met ervaringskennis	14
4.3 Jongerenwerkers die eigen ervaringen (nog) niet benutten	14
5. Ervaringskennis benutten in verschillende rollen	15
5.1 Ondersteuning.....	15
5.1.1 Bondgenoot	16
5.1.2 Rolmodel	16
5.1.3 Bruggenbouwer (verbinding en vertaling)	17

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

5.2	Beleidsbeïnvloeding	17
5.3	Deskundigheidsbevordering - peer educatie	18
5.4	Onderzoek.....	18
5.5	Innovatie	19
6.	Professionele zelfonthulling	19
6.1	Stappen bij het inzetten van ervaringskennis	20
6.2	Valkuilen en risico's.....	22
7.	Organisatorische randvoorwaarden	23
7.1	Draagvlak en visie	23
7.2	Werving en selectie.....	24
7.3	Scholing en ontwikkeling.....	24
7.4	Financiering.....	25
8.	Wat is bekend over effect van ervaringskennis benutten?	25
	Literatuurlijst	26

1. Inleiding

De laatste tien jaar heeft ervaringskennis zich in het veld van zorg en welzijn ontwikkeld als een bron van kennis, naast professionele en wetenschappelijke kennis. Ook in de literatuur krijgt het benutten van ervaringskennis en inzet van ervaringsdeskundigen steeds meer aandacht als werkzaam element in het ondersteunen van kwetsbare jongeren (o.a. Sandu 2019 ; Schenk e.a. 2018; Weerman, 2016; Desain et al., 2013; Lenkens, 2022). Ervaringskennis is het type kennis dat door reflectie op de eigen ervaringen en ervaringen van deelgenoten is verkregen aangevuld met kennis uit andere bronnen zoals documentaires of boeken.

Ook in het jongerenwerk heeft ervaringskennis een belangrijke rol in de beroepsuitoefening. Vaak beschikken jongerenwerkers over vergelijkbare ervaringen in het proces van opgroeien als de doelgroep, zoals ervaringen met discriminatie, opgroeien met een bi-culturele achtergrond, armoede, veelvuldig tijd doorbrengen op de straat, en het omgaan met psychische problematiek of middelengebruik. Benutten van deze ervaringskennis zou er mogelijk toe leiden dat deze jongerenwerkers goed in staat lijken te zijn om aan te sluiten bij de leefwereld van deze jongeren en een betekenisrelatie met jongeren op te bouwen (Metz et al., 2020). Door ervaringskennis een waardige plek te geven in het werken met jongeren, zouden er mogelijk meer jongeren in kwetsbare situaties kunnen worden bereikt en ondersteund bij hun herstel en groeimogelijkheden (Sonneveld et al., 2020).

Jongerenwerkers en hun organisaties hebben behoefte aan meer inzichten in de (on)mogelijkheden van, en meer handelingsperspectieven voor, het benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk. Zo leven er in de praktijk van het jongerenwerk de volgende vragen als: Welke ervaringskennis deel je wel en welke niet? Met wie? Hoe (intiem of publiekelijk)? Wanneer? En hoe werkt het uit op jongeren? Benutten van ervaringskennis is tot nu toe een vrij impliciete wijze van handelen. Nadeel hiervan is dat kennis hierover moeilijk deelbaar is met anderen, en daardoor lastig om verder te ontwikkelen en over te dragen (Kwakman, 2003 in Metz, 2012).

Deze literatuurstudie is een onderdeel van het project Werkplaats Jongerenwerk, aflevering Benutten van ervaringskennis in het Jongerenwerk. In de Werkplaats Jongerenwerk werken onder leiding van het lectoraat Youth Spot studenten van de minor Jongerenwerk in de grote stad samen met jongerenwerkers en hun organisaties aan de professionalisering en praktijkontwikkeling van het jongerenwerk. Inzet van deze aflevering is om middels een gezamenlijk leer- en onderzoeksproces het benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk te onderbouwen en te versterken, zodat jongeren beter ondersteund worden in hun proces naar volwassenheid.

Onderdeel van deze werkplaats is een verkenning van de literatuur over benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk in Nederland. Omdat deze literatuur beperkt is richten we ons ook op literatuur over ervaringskennis in andere contexten binnen het sociaal werk, zoals de geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg. De literatuur wordt gebruikt ter onderbouwing van de data die we verzamelen via het gezamenlijke leer- en onderzoeksproces.

Deze literatuurverkenning is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 beschrijven we belangrijke achtergrondinformatie over benutten van ervaringskennis. In hoofdstuk 3 verkennen we de begrippen ervaringen, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid en hoe daartussen een model van ontwikkelen en leren is aan te brengen. In hoofdstuk beschrijven we wie in het jongerenwerk ervaringskennis kan

benutten. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 5 in op de verschillende rollen waarin ervaringskennis kan worden benut in de context van het jongerenwerk. In hoofdstuk 6 gaan we in op professionele zelfonthulling, stappen voor hoe jongerenwerkers eigen ervaringen functioneel kunnen inzetten en wat hierbij risico's en valkuilen zijn. In hoofdstuk 7 staan belangrijk organisatorische randvoorwaarden uitgewerkt die nodig zijn om inzetten van ervaringskennis functioneel te maken. Tot slot sluiten we in hoofdstuk 8 af met kennis over wat er vanuit literatuur bekend is over effectiviteit van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid.

2. Achtergrond

In veel sociaal werk praktijken is de inzet van ervaringskennis en ervaringsdeskundigen nieuw en wordt het gezien als veelbelovend (Keuzenkamp, 2020). Ervaringskennis wordt steeds vaker genoemd als een van de drie kennisbronnen, naast wetenschappelijke kennis en professionele kennis (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018). Psycholoog en lector GGZ en Samenleving Alie Weerman beschrijft het als volgt: “persoonlijke ervaringen met ernstig lijden, geweld, onrecht en onmacht vormen een bijzondere en waardevolle kennisbron, gelijkwaardig aan professionele kennis”. Voor effectief sociaal werk zouden alle drie de kennisbronnen gelijkwaardig moeten worden benut. De praktijk leert dat de kennis van professionals en wetenschappers vaak erkend wordt en aanzien heeft (Keuzenkamp, 2022). Dit geldt in mindere mate voor het benutten van ervaringskennis.

In navolging van Thomasina Borkman (1976) kan ervaringskennis worden gedefinieerd als ‘truth learned from personal experience with a phenomenon rather than truth acquired by discursive reasoning, observation, or reflection on information provided by others. Het gaat dus om kennis die ontstaat door reflectie op eigen ervaringen. Als die individuele ervaringskennis wordt gespiegeld aan en verrijkt wordt met vergelijkbare kennis van anderen, ontstaat er collectieve ervaringskennis (Keuzenkamp, 2022, p. 20).

Ervaringskennis ontstaat in eerste instantie in relatie tot het leven in een maatschappelijk kwetsbare leefsituatie en wat dat teweegbrengt voor de kwaliteit van leven. Het gaat dan over doorleefde en belichaamde ervaringen van ontwrichting, vorming, of herstel in de interactie tussen individuele, institutionele en maatschappelijke aspecten van kwetsbaarheid (Van Steenberghe et al., 2021). Het is dus niet beperkt tot ervaringen met een bepaalde hulp- of dienstverlening. Het soort ervaringen dat aan de basis kan liggen van zulke kennis is met de uitbreiding naar sectoren buiten de GGZ ook verbreed (zie ook 2.3).

Binnen het sociaal domein zou het benutten van ervaringskennis kunnen bijdragen aan het versterken van inclusie, persoonlijke ontwikkeling, ontplooiing, eigen regie, weerbaarheid of veerkracht (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018). Bij inclusie gaat het er bijvoorbeeld om dat het benutten van ervaringskennis zou moeten bijdragen aan bewustwording in de samenleving waarbij het stigma en de schaamte bij bijvoorbeeld psychische aandoeningen vermindert en waarin ook erkenning is voor onmacht en

kwetsbaarheid. Ruimte geven aan ervaringskennis in het werkveld lijkt schaamtevolle en met stigma geladen situaties en problemen beter bespreekbaar te maken (Weerman, 2016; Weerman et al., 2019).

2.1 Ontstaan vanuit herstelgerichte zorg

De betrokkenheid van mensen met ervaringskennis wint begin van deze eeuw aan populariteit in de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) (Chamberlin, 2005). Aanleiding vormt de toegenomen focus op herstelgerichte zorg binnen de GGZ waarbinnen wordt gestreefd naar een inclusieve samenleving die participatie en herstel bevordert (Weerman et al., 2019) en waarin gelijkwaardigheid en openheid belangrijke waarden zijn (Kruit, 2021). Binnen de principes van herstelgerichte zorg is inzet van ervaringskennis onmisbaar. Herstel is namelijk iets anders dan genezing; herstel betekent dat je weer verder kunt met je leven, zowel persoonlijk als maatschappelijk, ook als de problemen nog niet (helemaal) zijn opgelost of symptomen nog aanwezig zijn (Weerman, 2016). Een manier waarop dit zich manifesteert is de betrokkenheid van voormalige cliënten bij de directe ondersteuning en behandeling van huidige cliënten. Zij worden aangeduid als 'mentor', 'peer support werker', of 'ervaringswerker'. Deze mensen hebben hun weg in het leven weer gevonden, ook als is hun ervaring met ontwrichting nog niet helemaal weg. Soms hebben zij bijvoorbeeld nog steeds een beperkende psychische aandoening (Weerman et al., 2019). De ervaring met ontwrichting en het overleven en leren leven hiermee brengt deze persoon als een vorm van kennis en een waardevolle levenservaring.

2.2 Kritiek op professionele distantie

Naast de focus op herstelgerichte zorg, is de kritiek op de ervaren professionele distantie (afstand) tussen professional en cliënt en de ontmenselijking die dreigt in institutionele werelden een aanleiding dat ervaringskennis populairder wordt (Weerman et al., 2019). Professionele distantie was lange tijd een vereiste in de hulpverlening (Kruit, 2021). Veel professionals in de hulpverlening zijn hoofdzakelijk getraind in diagnoses en hulpverleningstechnieken waardoor ze het aanvoelen en invoelen verleerd zijn (Groen, 2022). Binnen de sociale opleidingen leerden professionals voorheen om hun eigen doorleefde ervaringen of periodes van ontwrichting vooral verborgen te houden. Een teveel aan professionele 'nabijheid' zou niet professioneel zijn, "onethisch" of "in strijd met de beroepscode" (De Jonge, 2020).

Als gevolg van bovenstaande kritiek wordt er een sterker beroep gedaan op de reguliere professionals om gelijkwaardiger, persoonlijker en wederkerig te gaan werken (Weerman, 2016). Onder GGZ-professionals is een ontwikkeling gaande dat zij in het contact met cliënten meer eigen ervaringen met ontwrichting en herstel tonen. Denk bijvoorbeeld aan gebeurtenissen tijdens de eigen jeugd van professionals of aan ervaringen met eigen kinderen, ouders en in de bredere familie en vriendenkring. Hiermee ontstaat langzaam een verschuiving naar professionele hulp die menselijker is (Weerman et al., 2019, Movisie, 2022) en waarbinnen de professional in de juiste mate zelf kwetsbaarheid durft te laten zien (De Jonge, 2020). Benutten van ervaringskennis wordt daarmee meer onderdeel van de professie. Volgens Van Ewijk (in: De Jonge, 2020) is er binnen het sociaal werk sprake van een herwaardering van *het persoonlijke aspect* in de relatie tussen de professional en de cliënt/gebruiker. 'Zie bijvoorbeeld de groeiende belangstelling voor de presentiebenadering (Baart, 2003). De professional is daarin een fellow traveler, een medereiziger, die niet alleen kennis en vaardigheden, maar ook zichzelf aanbiedt.' Van Ewijk gebruikt de term 'professionele vriend' als aanduiding voor de rol die sociaal werkers idealiter

hebben ten opzichte van cliënten. “Professioneel” slaat op deskundigheid die onontbeerlijk is, “vriend” op de vertrouwensrelatie, die even hard nodig is.’ Ook blijkt uit steeds meer onderzoek dat een goede werkrelatie of werkaliantie waarin sprake is van vertrouwen een belangrijke voorspeller is voor effectieve hulp voor de jeugd (Van Hattum et al., 2019). Daarin kan het delen van eigen ervaringen van sociale professionals bevorderend werken. Empathie, het kunnen invoelen in de leefwereld van jongeren, voelhorens hebben voor schaamte en stigma, pijnlijke situaties kunnen én durven signaleren, zijn van belang voor effectieve hulp. Jeugdzorgmedewerkers met eigen ervaringen op het gebied van jeugdzorg brengen op dit gebied een waardevolle bron van kennis in (Weerman, 2016). Het inbrengen van dit ‘insidersperspectief’ kan de kwaliteit van de hulpverlening verbeteren (Van Regenmortel, 2015).

2.3 Meer aandacht voor benutten ervaringskennis in brede sociaal domein

Vanuit deze ontwikkelingen in de GGZ naar herstelgerichte zorg en de grotere erkenning voor professionele nabijheid binnen het sociaal werk, ontstaat binnen het gehele sociale domein meer erkenning voor het benutten van ervaringskennis. Naast de GGZ zien we dat in de verslavingszorg, jeugdhulp, detentie, daklozenopvang, schuldhulpverlening en armoedebestrijding steeds vaker gebruik wordt gemaakt van met mensen met ervaringskennis, die al dan niet zijn opgeleid tot ervaringsdeskundigen. Sinds een aantal jaren ook in de buurtteams (Van der Meulen et al., 2021; Keuzenkamp, 2022; Groen, 2022).

Een bekend voorbeeld is de jonge ervaringsdeskundige Jason Bhugwandass. Hij is verbonden aan de stichting Expex, een groep getrainde jongeren die zelf ervaring hebben in de jeugdhulp en zich inzetten als maatje van jongeren en/of als adviseur van instellingen en overheden. Zie: <https://www.expex.nl/experience/jason/>

In veel praktijken van zorg en welzijn wordt ervaringskennis begrensd tot bepaalde thematieken (zoals het hebben van schulden of middelengebruik) of doelgroepen (zoals mensen met psychische kwetsbaarheid). Wel valt daarin op dat niet alleen wordt uitgegaan van ervaringen met ‘herstel’, omdat deze soms beperkend kunnen zijn en niet altijd herkenbaar zijn in sommige sectoren. Bijvoorbeeld binnen sectoren waarin een ontwikkelingsgericht perspectief meer op de voorgrond staat, zoals het jongerenwerk. Ook in het jongerenwerk heeft ervaringskennis een belangrijke rol in de beroepsuitoefening van het jongerenwerk. Van een groot aantal jongerenwerkers is bekend dat zij beschikken over een “vergelijkbare ervaringen in het proces van opgroeien als de doelgroep” zoals ervaringen met discriminatie; opgroeien met een bi-culturele achtergrond, in armoede, veelvuldig tijd doorbrengen op de straat; en het omgaan met psychische problematiek of middelengebruik. Kenmerkend aan het professioneel handelen van jongerenwerkers is dat zij een sterke betekenisrelatie aangaan met jongeren waarin zij een persoonlijke, informele omgang met jongeren centraal staat zetten (Metz et al., 2020; Sonneveld, 2022; Sieckelink, 2022). De relatie is de basis van hun werk, die zij opbouwen vanuit de leefwereld van jongeren. Ervaringskennis gebruiken in het contact met jongeren binnen hun professionele rol is hen niet vreemd. Ze kunnen zich vaak goed inleven in jongeren en schuwen niet om hun eigen persoonlijke verhaal te onthullen in contact met jongeren. Benutten van zowel hun eigen ervaringen als van anderen zou er mogelijk toe leiden dat deze jongerenwerkers goed in staat lijken te

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

zijn om aan te sluiten bij de leefwereld van deze jongeren en een betekenisrelatie met jongeren op te bouwen (Metz et al., 2020).

2.4 Wat is onderscheidend in het jongerenwerker?

In het jongerenwerk is het de uitdaging om ervaringskennis thematiek- en doelgroep overstijgend vorm te geven. Jongerenwerkers ondersteunen jongeren in hun proces naar volwassenheid. In het contact met jongeren komen jongerenwerkers in gesprek over een diversiteit aan onderwerpen en leefgebieden. Denk aan geldzaken, school, relaties en gezondheid. Jongerenwerkers zullen niet op alle terreinen soortgelijke ervaringen delen met jongeren die ze ondersteunen. Daarnaast is het gezien de positieve ontwikkelingsgerichte benadering (Metz et al., 2020) van het jongerenwerk ook van belang dat jongerenwerkers het benutten van ervaringskennis op een meer vormende, in plaats van herstelgerichte manier inzetten dan zorgprofessionals. Bijvoorbeeld hoe een jongerenwerker heeft ervaren hoe kickboksen in zijn leven heeft bijgedragen aan ontwikkelen van discipline en doorzettingsvermogen en hem hebben geholpen om op het rechte pad te blijven. Het is de vraag in hoeverre jongerenwerkers ervaringskennis weloverwogen, doelgericht en systematisch inzetten in de ondersteuning van jongeren. Als ervaringskennis meer erkenning zou krijgen als onderdeel van het methodisch werken van jongerenwerkers, zouden mogelijk meer jongeren in kwetsbare situaties bereikt en ondersteund kunnen worden bij hun herstel en groeimogelijkheden.

3. Ervaring, ervaringskennis en (professionele) ervaringsdeskundigheid

Om meer licht te kunnen werpen op de rol van ervaringskennis in het jongerenwerk is enige uitleg nodig over hoe de termen ervaringen, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid zich tot elkaar verhouden. Hilko Timmer (2009) heeft in de context van herstelondersteunende zorg het hebben van een ervaring tot en met het ontwikkelen van ervaringsdeskundigheid in een model gevat. Dit model laat zien dat er sprake kan zijn van een ontwikkeling, een leerproces.

Bron: Hilko Timmer, 2009

3.1 Eigen ervaringen

Vertretpunt is dat iemand eigen ervaringen heeft met crisis, ontwrichting, beperking en herstel - het vinden van een nieuw evenwicht. Het betreft ervaringen met leven in een maatschappelijk kwetsbare leefsituatie en wat dat teweegbrengt voor de kwaliteit van leven. Het gaat dan over doorleefde en belichaamde ervaringen met de interactie tussen individuele, institutionele en maatschappelijke aspecten van kwetsbaarheid (Van Steenberghe et al., 2021). De ervaringen kunnen ervaringen van meerdere problemen omvatten - in behandeling zijn, het ervaren van stigma of andere sociale gevolgen van een aandoening (Baillergeau & Duyvendak, 2016). Het gaat niet alleen over ervaringen met een bepaalde vorm van hulp- en dienstverlening.

3.2 Ervaringskennis

Vervolgens kan over ervaringen kennis ontstaan. Het begint op individueel niveau, met de persoon die zelf kennis heeft opgebouwd over zijn of haar situatie. Belangrijk hierbij is dat het niet alleen gaat over ervaring met de kwetsbaarheid of beperking, maar ook over hoe je ermee omgaat. Het gaat hierbij om begrippen als eigen ontwikkeling, ontplooiing, weerbaarheid, veerkracht en herstel. De volgende stap is het met de nodige afstand kijken naar de eigen situatie, hierop reflecteren, en deze verbinden met ervaringskennis van anderen. Door na te denken over ervaringen (analyse en reflectie), ervaringen van anderen en andere bronnen erbij te betrekken ontstaat (algemenere) ervaringskennis, ofwel collectieve ervaringskennis (Van der Kooij & Keuzekamp, 2018; Kruit, 2021). Het is dus belangrijk dat de eigen ervaring boven het persoonlijke wordt uitgetild (Sprinkhuizen & Scholte, 2017, p. 113).

Volgens Keuzenkamp (2022) schort het in de praktijk van sociaal werk aan de beschikbaarheid en toegankelijkheid van dergelijke collectieve ervaringskennis. Dit type kennis zit vooralsnog opgesloten in senioren ervaringsdeskundigen en is vaak niet geordend en niet openbaar voor handen. Voorbeelden van hoe collectieve ervaringskennis over jongeren

in kwetsbare situaties kan worden gedeeld zijn: het project 'Bibliotheek van tussenverhalen', de film GRIP of de fotoreportage van portretfotograaf Iris van 't Riet. Een ander initiatief, die weliswaar nog minder is gefocust op jongeren, is de website Ervaringsvraagstukken.nl. Via de site wordt geprobeerd om patronen zichtbaar te maken, gekoppeld aan sleutelmomenten in de levens van mensen.

3.3 Ervaringsdeskundigheid

Als kennis en vaardigheden worden ontwikkeld om persoonlijke en collectieve ervaringskennis doelmatig in te zetten ten behoeve van sociaal beleid of in de ondersteuning van anderen, spreken we over ervaringsdeskundigheid (Daniels & Weerman, 2022; Van der Kooij & Keuzekamp, 2018; Van Steenberghe et al., 2021). Het gaat dus om het systematisch en deskundig inzetten van ervaringskennis in de ondersteuning van mensen of voor het ontwikkelen van beleid. Dit kan zijn in de ondersteuning van individuen, maar ook groepsgericht, zoals voor een schoolklas die leert over de risico's van verslaving. Een ervaringsdeskundige kan er ook toe bijdragen dat een beleidsmedewerker meer inzicht krijgt hoe de problematiek rond eenzaamheid werkt; of dat een student leert over de psychologische dynamiek rond armoede (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018, p. 3).

'Je spreekt pas van ervaringsdeskundigheid als iemand naast persoonlijke ervaringskennis, ook kennis heeft van de ervaringen van andere ervaringsdeskundigen, en kennis heeft opgedaan uit theoretische en praktijkprofessionele bronnen die met de betreffende problematiek samenhangen. Een ervaringsdeskundige kan die kennis professioneel inzetten. Daarnaast is hij of zij in staat te reflecteren op die kennis en op eigen gedrag en emoties.' (Van Slagmaat in: De Jonge, 2020, p. 11)

Een andere manier waarop de term ervaringsdeskundigheid ook wel wordt gebruikt, is vanuit het perspectief dat mensen vanuit eigen leven expertadvies kunnen geven aan anderen (Van Steenberghe et al., 2021). Het idee is dat mensen door wat ze meemaken, weten wat er echt toe doet. Het vertrekken vanuit de leefwereld van mensen wordt gezien als een belangrijke manier om naar verbetering van de zorg/hulpverlening/ondersteuning toe te werken. Ervaringsdeskundig zijn betekent in deze opvatting dus dat iedereen 'expert' is in zijn of haar eigen leven.

3.4 Een cirkelmodel biedt ruimte voor leren

Een kritiek op het schema van Timmer is dat het een hiërarchische indruk maakt (Daniels & Weerman, 2022). Zij ontwikkelden daarom vanuit het model van Timmer een cirkelmodel waarmee volgens hen meer recht wordt gedaan aan waarden van ervaringsdeskundigheid, zoals gelijkwaardigheid en inclusie. De cirkel kan, vanuit erveringen met ontwrichting, beperkingen en herstel, verschillende keren worden doorlopen en elke positie is van waarde. Er kan een graduele overgang zijn van de ene positie naar de andere. Daarmee biedt het model meer ruimte aan ontwikkeling en leren.

3.5 Professionalisering en opleiding

Zowel binnen sociaal werk instellingen als onder ervaringsdeskundigen is er een groeiende behoefte om inzet van ervaringskennis en ervaringsdeskundigen te professionaliseren. Denk hierbij aan het verkrijgen van goed salaris voor ervaringsdeskundigen, erkenning en bevoegdheden binnen de organisatie. Ter ondersteuning van dit proces van professionalisering is binnen de GGZ een competentieprofiel ontwikkeld (Liefhebber et al., 2013) dat inzicht biedt wat deze deskundigheid behelst. Ook zijn er opleidingen of cursussen tot Ervaringsdeskundigheid opgezet (Weerman, 2016). Hierin is een onderscheid te maken tussen trainingen en cursussen voor ex-cliënten die iets willen doen met de kennis die zij hebben opgedaan in hun eigen herstelproces, en opleidingen op mbo of hbo-niveau waarbij, naast het ontwikkelen van ervaringsdeskundigheid ook professionele kennis en vaardigheden opdoen in het begeleiden en een regulier diploma ontvangen (Weerman, 2016). Een voorbeeld hiervan is de tweejarige *Associate degree* opleiding binnen de HvA. Binnen deze opleiding ontwikkelen mensen ervaringsdeskundige professionaliteit, waaronder hoe zij eigen doorleefde ervaringen (zoals bv trauma, sociaal isolement) kunnen inzetten om anderen te helpen. Als deze ervaringsdeskundigen een opleiding hebben genoten beschikken zij over ervaringsdeskundige professionaliteit (Weerman et al., 2019).

Ook binnen de reguliere Sociaal Werk opleidingen in Nederland komt er meer erkenning voor ervaringskennis als kennisbron die ontwikkeld dient te worden tijdens de opleiding (Weerman, 2016). Immers, dat studenten kiezen voor een sociaal werk beroep kan te maken hebben met eigen (ingrijpende) ervaringen met ontwrichting en problemen of doordat je dergelijke ervaringen van dichtbij hebt meegemaakt (Kruit, 2021). Er wordt steeds meer aandacht gevraagd voor reflectie op de eigen ervaring en het professioneel inzetten of benutten van ontwrichtende ervaringen ten behoeve van hun

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

professionele handelen (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018). Hoewel hogescholen aangeven dit belangrijk te vinden, laat onderzoek ook zien dat hier in praktijk nog weinig invulling aan wordt gegeven, zowel het benutten van eigen ervaringen als het actief benutten van ervaringen of (potentiële) ervaringskennis van anderen. Het zou goed zijn als studenten leren dat elke ervaring (positief dan wel ontwrichtend) een krachtbron is voor het professionele handelen (Engelbertink et al., 2021). Praten over eigen ontwrichtende ervaringen kan emotioneel ontregelend zijn, maar is volgens Weerman (2016) precies de bedoeling. Professionals leren op deze manier hun eigen emoties en reacties kennen als zij in gesprek moeten gaan over zaken als misbruik, suïcide, criminaliteit, automutilatie, problemen met ouders, enzovoort. “Zij worden hierdoor vaardiger in het signaleren en bespreken van deze onderwerpen in de praktijk. Zij leren hun eigen angsten en triggers op dit punt kennen. De empathie wordt verdiept en het perspectief vanuit jongeren wordt voelbaarder. De professional wordt persoonlijk steviger” (Weerman, 2016, p. 245). Door ervaringsverhalen te delen kan er meer grip op ontwrichting ontstaan, doordat studenten beter gaan begrijpen wat er is gebeurd (Kruit, 2021).

4. Wie kan ervaringskennis benutten in het jongerenwerk?

Er is een onderscheid te maken in wie binnen de context van het jongerenwerk ervaringskennis zou kunnen benutten.

4.1 Jongerenwerkers die eigen ervaring benutten

In het jongerenwerk kan ervaringskennis ten eerste worden benut door jongerenwerkers die een relevantie agogische opleiding hebben gevolgd. Deze professionals hebben bijvoorbeeld zelf (in het verleden) een ervaring van ontwrichting/herstel en benutten deze in hun contact met de doelgroep. Omdat zij naast hun levenservaringen ook een opleiding hebben gevolgd, beschikken zij aanvullend over professionele kennis en kunde. Dit type professionals vermengen in hun beroepsmatig handelen ervaringskennis met professionele en wetenschappelijke kennis (Daniels & Weerman, 2022). Enerzijds kan dit bijvoorbeeld een jongvolwassene zijn die zelf in het verleden blootgesteld is aan criminele verleiding, in het jongerenwerk andere jongeren gaat vertellen over zijn ervaringen en vandaaruit uiteindelijk zelf de opleiding sociaal werk gaat volgen en vervolgens betaalde jongerenwerker wordt (Prins, 2021). Anderzijds bestaan er ook jongerenwerkers die opgeleid zijn tot jongerenwerker en zelf ervaring hebben met bijvoorbeeld huiselijk geweld of opgroeien met een bi-culturele achtergrond (Metz et al., 2020). Binnen het jeugdveld is de combinatie van jeugdprofessional en ervaringsdeskundige in opmars. In de praktijk worden dit type jeugdprofessionals ook wel opgevat als een professional met een plus (Weerman, 2016). Het stukje eigen ervaring kan als specialistische kennis worden ingezet in het ondersteunen van jongeren en geeft daarmee de professionele identiteit van de jongerenwerker een eigen kleur (Kruit, 2021).

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

4.2 Inzet van andere personen met ervaringskennis

Naast professionele jongerenwerkers die ervaringskennis benutten, zijn er personen met ervaringskennis in het jongerenwerk actief met of zonder opleiding tot ervaringsdeskundige. Denk hierbij aan de samenwerking die jongerenwerkers aangaan met (jong)volwassen ervaringsdeskundigen die in detentie hebben gezeten of schulden hebben. Of getrainde peers¹ die hun ervaringen met psychische kwetsbaarheid delen en hiermee andere jongeren ondersteunen. Deze personen met ervaringskennis worden door jongeren als een betrouwbare bron van normen, attitudes, gedragsregels en gebruiken gezien (Kinable, 2006; McDonald e.a., 2003). Immers, jonge personen met ervaringskennis staan dicht bij de doelgroep en herkennen wat de anderen doormaken. Jongeren kunnen zich beter met hen identificeren. Ze weten vaak op een geloofwaardige manier informatie te verspreiden in een groep, onafhankelijk van de objectieve juistheid van de informatie. Daarnaast is in de adolescentie de invloed van peers op jongeren groot. Als gevolg hiervan worden volwassenen door jongeren als minder geloofwaardige bronnen van informatie over de jongerencultuur gezien dan andere jongeren. McDonald et al., 2003). Ze vormen daarmee een belangrijke leerbron om de participatiekansen op school, op het werk (stage) en in de vrije tijd te vergroten (Dudevszky & Witte, 2017).

Invulling geven aan deze rol levert deze personen zelf ook voordelen op, zoals meer zelfvertrouwen, ontwikkeling van vaardigheden en het kunnen verwoorden van gedachten en meningen van peers (McDonald e.a., 2003). Professionele begeleiding van jongeren met ervaringskennis vanuit jongerenwerkers is noodzakelijk voor welslagen van dergelijke peer-projecten (Manders et al., 2017; Çetin, 2015). In de literatuurstudie Peer-to-peer in het jongerenwerk (Manders et al., 2017) is in hoofdstuk 3 uitgebreid uitgewerkt wat het betekent om in het jongerenwerk jongeren met ervaringskennis (peers) te begeleiden. Uitgewerkt wordt o.a.: werving en selectie; matching; het begeleiden van deze peers en het faciliteren van deskundigheidsbevordering.

4.3 Jongerenwerkers die eigen ervaringen (nog) niet benutten

Tot slot zijn er mogelijk jongerenwerkers die hun eigen doorleefde ervaring in de ondersteuning van jongeren nog niet (bewust) gebruiken in de uitoefening van hun beroep (Weerman, 2016, Kruit, 2021). Deze groep is zich wellicht nog onvoldoende bewust van wat de toegevoegde waarde kan zijn van het benutten van hun eigen ervaringen. Ook kunnen jongerenwerkers onzeker zijn over het expliciet inzetten van eigen ervaringen. 'Kan ik het wel? Mag dat wel? Hoe zet ik mijn ervaringen in?' (Kruit, 2021, p. 96).

---

¹ 'Jongeren die eigenschappen met elkaar delen (leeftijd, geslacht, etniciteit, cultuur, subcultuur of woonplaats en taalgebruik), ervaringen met elkaar delen (middelengebruik, levensstijl, en scholing), en/of lid zijn van dezelfde groep (McDonald et al., 2003).'

Vanuit onderzoek in de GGZ is bekend dat deel van professionals zelf doorleefde - ontwrichtende ervaringen heeft, maar deze nog niet benut in contact met hun cliënten. Zij hebben niet geleerd om deze ervaringen deskundig te benutten. Via een scholingstraject Ervaringsdeskundigheid hebben deze professionals zich ontwikkeld tot zorgprofessionals met ervaringsdeskundigheid (Weerman et al., 2019). Ook in het jongerenwerk zijn er behoeften om de scholing van jongerenwerkers hieromtrent te verbeteren (Van Dam, 2022).

5. Ervaringskennis benutten in verschillende rollen

Vanuit literatuur is bekend dat ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid in verschillende rollen/ functies wordt benut in het sociaal domein (Kooijmans & Keuzekamp, 2018). We gaan in deze studie in op de rol van de persoon of professional met ervaringskennis bij 1) ondersteuning; 2) beleidsbeïnvloeding; 3) deskundigheidsbevordering 4) onderzoek en 5) innovatie. We lichten elke rol uit en beschrijven wat er bekend is over het doel en de motieven van het benutten ervaringskennis binnen deze rol. Ook geven we waar mogelijk voorbeelden van hoe deze rol invulling krijgt in het jongerenwerk.

5.1 Ondersteuning

De meest bekende rol is *ondersteuning* vanuit ervaringskennis. Daarmee wordt bedoeld: personen die hun ervaringskennis professioneel inzetten bij ondersteuning van jongeren (Lenkens, 2022). De ervaringsdeskundige is in deze rol als een maatje, begeleider of coach voor jongeren die soortgelijke ervaringen hebben (Van der Kooij & Keuzekamp, 2018). Inzet van ervaringskennis kan een ondersteunende rol hebben voor jongeren en hun sociale omgeving vanwege de (h)erkenbaarheid van een gedeelde ervaring en een gedeeld begrip dat hieruit kan voortvloeien (Van Steenberghe et al., 2021; Lenkens, 2022). Binnen de methodische kennisbasis van het jongerenwerk is dit type ondersteuning vanuit jongerenwerkers (deels) uitgewerkt onder het methodisch principe 'Nabijheid'. Het principe van nabijheid betekent dat bewust gebruik wordt gemaakt van een bestaande sociale gelijkheid (zoals dezelfde culturele achtergrond, hetzelfde geslacht, gepest worden of opgroeien in armoede) tussen de jongerenwerker en de jongere (Koops et al., 2014). Door hun eigen ervaringen te delen, in combinatie met hun huidige gedrag en sociale positie in de maatschappij, tonen ze respect voor de jongeren en motiveren ze hen om persoonlijke veranderingen door te voeren (Sonneveld, 2022, p. 40).

Volgens jongeren kan het delen van ervaringskennis helpen om meer gelijkwaardigheid en openheid te voelen (Movisie, 2022). Naast ondersteuning aan een enkel individu, kan ondersteuning vanuit ervaringskennis ook op groepsniveau worden geboden. Voorbeelden hiervan, die we ook in het jongerenwerk tegenkomen, zijn groepsactiviteiten voor bijvoorbeeld jongeren met psychische kwetsbaarheid, schulden of verslaving. Jongeren vinden in dit type groepsactiviteiten erkenning, herkenning en sociale steun. Vanuit literatuur zijn er een drietal relationele rollen te onderscheiden die mensen met ervaringskennis kunnen aannemen binnen deze ondersteuning (beroepscompetentieprofiel). Dit zijn 1) bondgenoot; 2) rolmodel en 3) bruggenbouwer.

5.1.1 Bondgenoot

Evaringsdeskundigen kunnen ten eerste een bondgenoot zijn voor jongeren. Iemand die ze kunnen vertrouwen en waarbij sprake is van herkenning en erkenning en wederzijds begrip. De persoon met ervaringskennis kan 'voelen', 'begrijpen', 'begrip hebben voor' hoe de innerlijke leefwereld / situatie van jongeren met soortgelijke ervaringen of struggles (zoals opgroeien in moeilijke omstandigheden, stigma, schaamte, onmacht en niet over problemen kunnen praten) eruitzien, en vanuit daar naast jongeren staan. Promotieonderzoek van Lenkens (2022) naar ervaringsdeskundigen in justitiële setting laat bijvoorbeeld zien dat mensen met ervaringskennis, waaronder professionals, een diepgaander begrip hebben van hoe het is om vast te zitten of juist weer terug te keren naar de maatschappij. Ook hebben ze vaak een niet-oordelende benadering en accepteren jongeren voor wie ze zijn, waardoor jongeren zich gezien en gehoord voelen. Deze ervaren empathie en acceptatie kan voor criminele jongeren haaks staan op de ervaringen van exclusie en stigma die zij op andere plekken ervaren. Vanuit deze kennis en positie kan de ervaringsdeskundige concrete ondersteuning bieden. Het bondgenootschap kan leiden tot een vorm van sociale controle. De ervaringsdeskundige is mogelijk beter in het signaleren van en reageren op risicogedrag van de jongere. Daarnaast is de jongere misschien meer geneigd om iets aan te nemen van iemand met vergelijkbare ervaringen of meer gemotiveerd deze persoon niet teleur te stellen.

5.1.2 Rolmodel

Jongeren kunnen mensen met ervaringskennis ten tweede zien als een rolmodel waarvan zij gedrag, vaardigheden en houdingen kunnen leren.

De psycholoog Albert Bandura (1977) heeft deze vorm van leren uitgewerkt in de sociale leertheorie, waarin rolmodelwerking kan worden begrepen als leren door middel van imitatie en modeling. Bij imitatie ligt de nadruk op motivatie en zelfdefinitie (identiteitsvorming). Mensen voelen zich aangetrokken tot mensen die een gelijkenis vertonen wat betreft attitudes, gedrag, doelen en hun kijk op het 'positieve zelf. Daarom zijn ze bereid om die gelijkenis te vergroten. Dit doen ze door observatie en nabootsing. Bij modeling ligt het accent op het leeraspect. Mensen richten zich bij het leren op rolmodellen omdat deze behulpzaam kunnen zijn bij het aanleren van nieuwe taken, attitudes, vaardigheden en normen (Van Hoorik, 2016, p. 184).

Jongeren die opgroeien in kwetsbare situaties hebben vaak een gebrek aan goede voorbeelden waar vanuit ze positieve aandacht kunnen ontvangen, geloof ontwikkelen in een betere toekomst, inzicht kunnen krijgen in hun potenties en talenten en aanmoediging ontvangen als het even tegen zit (Abdallah et al., 2016; Van Regenmortel, 2015). Ervaringsdeskundigen laten mogelijk bepaalde gedragingen, houdingen en wensen zien die jongeren kunnen overnemen.

Bovendien kan de persoon met ervaringskennis als rolmodel hoop en perspectief bieden (Lenkens 2022; Weerman et al., 2019; Kruit, 2021). Een jongere kan namelijk bij mensen met vergelijkbare ervaringen zien dat zij ondanks deze ervaringen toch weer sociaal functioneert. "Je kunt blijkbaar een baan hebben, ook al heb je dit meegemaakt". Jongerenwerkers kunnen voor jongeren 'mentors' zijn in het bieden van

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

positieve aandacht, geloof in een betere toekomst, focussen op potenties en talenten (Van Regenmortel, 2015; Fyfe et al., 2018, p. 26). De ervaringskennis - deskundigheid die deze rolmodellen kunnen inzetten kan ondersteunend werken in het proces van empowerment voor jongeren.

5.1.3 Bruggenbouwer

Personen met ervaringskennis kunnen ten derde een soort brug- en/of vertaalfunctie vervullen gericht op de ondersteuning van jongeren (Lenkens, 2022). Ze kunnen bijvoorbeeld een brug slaan tussen de leefwereld van jongeren en de systeemwereld van de sociale professional (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018). Deze rol als bruggenbouwer kan enerzijds het doel hebben om moeilijk te bereiken doelgroepen te bereiken. Bijvoorbeeld groepen jongeren betreft die maatschappelijk niet aanvaard worden en in de marginaliteit leven zoals bijvoorbeeld injecterende druggebruikers of prostituees (gesloten netwerken) (Shiner, 2000). In deze situaties worden jongeren met ervaringskennis (peers) vaak als minder bedreigend gezien en kunnen organisaties via deze peers soms doelgroepen bereiken die anders moeilijk bereikbaar zijn (Parkin & McKeganey, 2000). Anderzijds kan een doel vanuit deze rol zijn om jongeren te verleiden om hulp te ontvangen en hun problemen serieus te nemen. Vanuit literatuur over jongerenwerk is bekend dat jongeren vaak argwanend staan tegenover hulpverlening (Sonneveld, 2022). In een onderzoek naar jongeren in kwetsbare situaties gaven jongeren aan dat ze geen hulp wilden, omdat ze het gevoel hadden dat anderen hen niet begrepen, zeker als ze geen vergelijkbare ervaringen hadden meegemaakt (Lenkens, 2022; Rodenburg et al., 2019; Schenk et al., 2018). Deze argwaan koesteren ze vaak minder tegenover mensen (zoals jongerenwerkers met ervaringskennis) die zelf degelijke problemen hebben gekend en hier in openheid over vertellen, zoals bijvoorbeeld ervaring met een drugsverslaving (Van Dam, 2022). Jongerenwerkers met ervaringskennis kennen zowel de leefwereld van jongeren als de systeemwereld waarin van alles van jongeren verwacht wordt. Jongeren die zich door iemand met ervaringskennis gezien, begrepen en niet veroordeeld voelen, zouden eraan bij kunnen dragen dat jongeren hun eigen problemen meer serieus gaan nemen en ontvankelijk worden voor professionele hulpverlening en de weg hiernaartoe weten te vinden (Lenkens, 2022; Van Dam, 2022).

5.2 Beleidsbeïnvloeding

Ervaringsdeskundigen krijgen steeds meer een erkende rol in beleidsprocessen zowel in landelijk / gemeentelijk beleid als binnen maatschappelijke instellingen. Inbreng van ervaringskennis kan daarmee bijdragen aan de realisatie van (meer) toegankelijke en rechtvaardige hulp- en dienstverlening. De ingebrachte ervaringskennis kan bijvoorbeeld blootleggen hoe hulp- en dienstverlening al dan niet als toegankelijk en rechtvaardig wordt ervaren en op welke manieren jongeren en hun sociale omgeving worden in- en uitgesloten. Deze inzichten vanuit de leefwereld van jongeren en hun omgeving ontsnappen nog weleens aan professionele of academische perspectieven. In die zin brengt ervaringskennis een complementair perspectief om te komen tot goede hulp- en dienstverlening (Van Steenberghe et al., 2021; Çetin, 2015; Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018; 'S Jongers, 2022). Ook jongeren zelf hebben de wens dat er meer ruimte is hun eigen stem in bijvoorbeeld de hulpverlening en jeugdbeleid. Ze verlangen naar een gelijkwaardige benadering door professionals en erkenning van hun ervaring (Dudevszky & Witte, 2017). In steeds meer gemeenten worden perspectieven van jongeren actief betrokken bij de vormgeving van het lokale beleid (Mak et al. 2016) en erkend als belangrijk in het proces van het ontwerpen en implementeren van interventies. Het draagt eraan bij om beleid en aanpakken te ontwikkelen die als zinvoller worden ervaren (Hughes, 2012). Dat dit gebeurt is ook noodzakelijk, gezien kinder- en jongerenparticipatie wordt erkend als een recht in het internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, Artikel 12 van het Kinderrechtenverdrag.

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

In veel jongerenwerkorganisaties zijn vaak jongerenraden actief waarin jongeren met ervaringskennis participeren. Een ander voorbeeld is het Jeugdplatform in Amsterdam waarbinnen samen met ervaringsdeskundige jongeren kennis wordt opgehaald over jeugdhulp en passend onderwijs in Amsterdam. Vanuit collectieve ervaringskennis kunnen zij vertellen waarom bepaalde werkwijzen wel/niet werken. De ervaringskennis vertalen zij naar advies aan de gemeente over hoe de zorg verbeterd kan worden en beter aansluit bij de behoeften en noden van mensen met bijvoorbeeld een beperking of aandoening. Zij brengen hiermee een type kennis in dat beleidsmakers kunnen benutten, naast professionele en wetenschappelijke kennisbronnen (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018). Het binnenbrengen van deze ervaringskennis is uiteraard erg zinvol, maar het kan deze mensen ook in een moeilijke positie brengen omdat zij zowel recht dienen te doen aan de diversiteit aan (cliënt)ervaringen en tegelijk als enige verantwoordelijkheid te dragen voor dat 'cliëntperspectief' (Van Steenberghe et al., 2021).

5.3 Deskundigheidsbevordering - peer educatie

Zowel in het jongerenwerk als in het (beroeps)onderwijs komen er steeds meer ervaringsdeskundigen die een onderdeel van een voorlichting of lesprogramma invullen. In de literatuur wordt dit aangeduid als peereducator. Ervaringsdeskundigen worden in deze rol ingezet om informatie (of delen van informatie) over te brengen. Het uitgangspunt van peer education is leren van gelijken. Jongeren die meestal iets ouder zijn dan de doelgroep, delen hun kennis en ervaring met andere jongeren (Çetin, 2015). Omdat hun verhalen iets wezenlijks toevoegen aan de kennis die de jongerenwerkers of docent over kan brengen. Hiermee beoogt de ervaringsdeskundige kennis, houding en gedrag te beïnvloeden. Dit vindt vaak in groepsverband plaats, in een gestructureerde setting en heeft geen lange duur. In het jongerenwerk worden bijvoorbeeld jongeren opgeleid om leeftijdsgenoten te informeren over schuldenproblematiek of voorlichting over middelengebruik (McDonald e.a., 2003; Shiner, 1999; Manders et al., 2017). Amerikaans onderzoek laat zien dat deze vorm van peer education een positieve invloed heeft op de kennis van jongeren (doelgroep) zoals bijvoorbeeld de kennis over aids en drugs (Medley e.a., 2009; McDonald e.a., 2003), maar blijkt gematigd effectief te zijn in het verbeteren van gezondheidsbevorderend gedrag zoals het minder gebruiken van alcohol of drugs (Medley e.a., 2009; McDonald e.a., 2003; Faggiano, e.a., 2005).

In deze rol worden ervaringsdeskundigen ook ingezet om deskundigheid van zittende professionals (denk aan wijkagenten, hulpverleners) bij te spijkeren. Als ervaringsdeskundigen aan een team van professionals worden toegevoegd, is dat deels om de collega's te informeren, maar ook om hen feedback te geven op hun handelen. Hulpverleners worden uitgedaagd in hun eigen manieren van denken en handelen door zich bijvoorbeeld te laten bijspijkeren door een ervaringsdeskundige op het thema eenzaamheid (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018). In die zin draagt ervaringskennis bij tot het dynamisch vormgeven van kwaliteitsvolle en toegankelijke hulpverlening (Van Steenberghe et al., 2021).

5.4 Onderzoek

Ervaringsdeskundigen zijn soms betrokken bij onderzoek in het sociaal domein. Inzet van ervaringsdeskundigen in ontwerp en uitvoering van onderzoek. De inbreng van ervaringsdeskundigen heeft dan als doel ervoor te zorgen dat de beoogde onderzoeken gaan over vragen die daadwerkelijk relevant zijn voor mensen in kwetsbare posities. Ook bij de uitvoering van het onderzoek kunnen

ervaringsdeskundigen een rol spelen: adviserend of als mede-onderzoeker. Dit kan een principiële keuze zijn voor betrokkenheid van de doelgroep (niet over maar met hen), maar ook een manier om betere onderzoeksresultaten te krijgen (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018). Ook in onderzoek naar jongeren wordt ervaringskennis van jongeren steeds belangrijker gevonden (ZonMw - jongerenparticipatie in onderzoek).

5.5 Innovatie

Deze ervaringsdeskundigen signaleren tekorten in het aanbod van de bestaande hulp- of dienstverlening en ontwikkelen alternatieven en nieuwe mogelijkheden. Vanuit eigenschappen als vindingsrijkheid, ondernemerschap en doorzettingsvermogen zetten ervaringsdeskundigen zelf nieuwe initiatieven waarmee zij beogen beter aan te sluiten bij de leefwereld van de doelgroep (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018). Een voorbeeld hiervan is de groep Even Niet Alleen in Hilvarenbeek (R-Newt), welke is ontstaan vanuit initiatief vanuit een jongere die ervaring heeft met psychische kwetsbaarheid. De groep Even Niet Alleen (ENA) wil op een laagdrempelige en ontspannen manier jongeren bij elkaar brengen. Er zijn veel jongeren die niet lekker in hun vel zitten of zich soms eenzaam voelen. Jongeren kunnen hier vaak niet makkelijk met leeftijdsgenoten over praten. Bij ENA komen jongeren die psychisch kwetsbaar zijn samen. Binnen een veilige, laagdrempelige setting, doen ze samen allerlei activiteiten. Zowel gericht op ontspanning als themagericht zoals psychische kwetsbaarheid, eenzaamheid of bijvoorbeeld verslaving (Sonneveld, te verschijnen).

6. Professionele zelfonthulling

In dit hoofdstuk gaan we in op hoe jongerenwerkers eigen ervaringen delen en bespreekbaar maken in het contact met jongeren. Deze professionele zelfonthulling (selfdisclosure) is een belangrijk aspect bij het benutten van ervaringskennis (Lenkens, 2022). Zelfonthulling omvat elk gedrag waarmee persoonlijke informatie wordt prijsgegeven aan de jongere zoals gevoelens, gedachten, indrukken, ervaringen, zienswijzen en waarden.

Zelfonthulling is een concept dat in 1973 door Altman en Taylor werd geïntroduceerd als resultaat van onderzoek naar interpersoonlijke relaties. Volgens dit concept bevordert de geleidelijke openbaring van gevoelens en persoonlijke ervaringen zowel het gevoel van vertrouwen als de kennis die je van iemand anders hebt.

Jongerenwerkers hebben verschillende motieven om eigen ervaringen te delen met jongeren. Zelfonthulling stelt jongerenwerkers in de eerste plaats in staat om vanuit authenticiteit (echtheid) contact te maken met jongeren en hun relatie met jongeren te versterken, ofwel het opbouwen van een betekenisrelatie (Metz et al., 2020; Sandu, 2019; Sonneveld et al., 2020; Kruit, 2021). Een jongerenwerker kan mogelijk deze betekenisrelatie sneller aangaan met een jongere als de

jongerenwerker zich openstelt om eigen kwetsbaarheden te delen. Door dit te doen komt de professional echt en oprecht over. De psycholoog Rogers bracht het thema echtheid naar voren, waarbij hij echtheid (authenticiteit) als de meest belangrijke grondhouding zag, naast empathie en onvoorwaardelijke positieve aanvaarding. Het betekent dat je jezelf bent, je jongere benadert van mens tot mens, je eerlijk en betrouwbaar handelt (Kruit, 2021, p. 25).

Jongerenwerkers kunnen in de tweede plaats eigen ervaringen bespreekbaar maken waarop schaamte en taboe liggen, zoals psychische kwetsbaarheid, homoseksualiteit of het hebben van schulden. Zelfonthulling kan ervoor zorgen dat de jongere zich meer gaat openstellen voor de jongerenwerker, bijvoorbeeld in het delen van problemen of behoeften (Lenkens, 2022). Doordat jongerenwerker eigen ervaringen delen kan dit normaliserend werken en een positieve verandering te weeg brengen met betrekking tot het zelfbeeld van jongeren.

Een derde motief voor zelfonthulling is om jongeren hoop en optimisme te bieden vanuit compassie (Kruit, 2021). Als de jongerenwerkers zelf ook een ontwrichtende ervaring heeft meegemaakt, kan dit de jongere hoop geven dat het ondanks die ervaring ook weer goed kan gaan. De jongerenwerker kan de jongere herkenning en erkenning geven voor hoe moeilijk een proces van herstel of vorming kan zijn (Zie ook 5.1.2).

Open zijn over eigen ervaringen gaat niet even gemakkelijk en kan gepaard gaan met onzekerheid en twijfel (Kruit, 2021). Zelfonthulling moet zorgvuldig gebeuren, omdat we vanuit literatuur weten dat jezelf kwetsbaar opstellen ook risico's en valkuilen kent. Sinds kort is er ook literatuur voorhanden die inzicht biedt in hoe zelfonthulling methodisch en deskundig ingezet kan worden binnen sociaal werk en wat hierbinnen valkuilen en risico's zijn. (Kruit, 2021; Peeters & Westen, 2021).

6.1 Stappen bij het inzetten van ervaringskennis

Het lectoraat Rehabilitatie van de Hanzehogeschool Groningen heeft een tool (Hofstra & Korevaar, 2018) ontwikkeld voor onderwijs- en ggz-professionals om open te zijn over psychische problemen op school of stage. Deze tool geeft inzicht in een vijftal stappen die genomen kunnen worden bij het inzetten van ervaringskennis.

Stappen bij het inzetten van ervaringskennis

1 Welke ervaringen zet ik in?	<p>Het gaat dan over doorleefde en belichaamde ervaringen van ontwrichting, vorming, of herstel. Het kunnen ervaringen op verschillende leefgebieden zijn zoals: wonen, werken, leren, relaties, vrije tijd. Maar ook om ervaringen met vorming/herstel op terrein van b.v. discriminatie; stigma; eenzaamheid.</p> <p>Denk van te voren na over welke ervaringen je open wilt zijn. Wat wil je vertellen uit je eigen verhaal? Wat wil je delen uit ervaringen van anderen? Het hele verhaal of bepaalde aspecten?</p> <p>Welke ervaringen je functioneel wilt inzetten verschilt per jongere en per moment. Jongerenwerkers hebben zelf de keuze of ze wel of niet eigen ervaring delen.</p>
--------------------------------------	--

<p>2 Bij wie zet ik mijn ervaringen in?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bij jongeren met soortgelijke ervaringen • Bij familie / vrienden van de jongeren • Bij collega's in team - eigen organisatie • In het team of in contact met andere organisaties • In contact met andere organisaties
<p>3 Wanneer zet ik mijn eigen ervaringen in?</p>	<p>Er is geen vast plan voor wanneer eigen ervaringen ingezet kunnen worden. Jongerenwerkers dienen in staat te zijn om open te zijn wanneer het nodig is. Het betekent niet dat zij altijd alles vertellen. Ze vertellen aspecten die op dat moment aansluiten bij de beleving van de jongere en die iets kunnen toevoegen aan de jongere (Kruit, 2021, p. 100). Zelfonthulling moet aansluiten bij wat er op dat moment gebeurt in het contact. Het moet gaan om een voor de jongere relevant onderwerp, in een wederzijdse, gelijkwaardige dialoog en waarbij het de jongere wat oplevert (Van Meekeren, 2017). Zijn er in het verhaal van de jongere raakvlakken te maken met jouw eigen verhaal of aspecten daarvan?</p> <p>Aandachtspunten hierin zijn timing en tact. Het gaat om situaties aanvoelen, aftasten en het juiste moment kiezen (Kruit, 2021; Lenkens, 2022). De jongerenwerker kan zelf het initiatief nemen of de jongere kan hierop aansturen door persoonlijke vragen te stellen. Bedenk dan vooraf goed wat je wel en niet wilt vertellen.</p>
<p>4 Waarom zet ik mijn eigen ervaringen in?</p>	<p>Per situatie dient het inzetten van eigen ervaring functioneel te zijn. Het is zoeken naar de juiste balans van authenticiteit aanwezig zijn en professioneel handelen.</p> <p>Welke mate van functioneel inzetten van eigen ervaringen vind jij gepast?</p> <p>Wat moet het opleveren voor de jongere of voor een organisatie? (informerende, steun bieden via herkenning, jongere leren om met andere ogen naar situatie te kijken, hoop en perspectief bieden, bespreekbaar maken van stigma/schaamte, leren patronen te herkennen, stimuleren om eigen kracht en ervaringskennis te benutten).</p>
<p>5 Hoe zet ik mijn eigen ervaringen in?</p>	<p>Benut je ervaringskennis expliciet (aspecten van je eigen verhaal vertellen) of impliciet (jouw ervaringen zijn wel van invloed op het contact, maar worden niet benoemd. Ervaringen vormen de basis van je handelen. In staat zijn om situaties, spanningen, gedrag, gevoelens aan te voelen vanwege gelijksoortige ervaringen)?</p>

	<p>Belangrijk om te checken bij de ander of het delen van de ervaring ook iets heeft opgeleverd.</p> <p>Vraag aan jongere of hij/zij/die open staat voor persoonlijke info en leg uit waarom je dat wilt delen.</p> <p>Ga goed na of je jezelf vertrouwd voelt met openheid over eigen ervaring, oefen eventueel met een collega.</p> <p>Gebruik taal die aansluit bij jongeren en formuleer kort en bondig.</p> <p>Check of de info bij de jongere is aangekomen als bedoeld.</p> <p>Laat collega's eventueel weten dat je bepaalde persoonlijke info hebt gedeeld en vraag eventueel collega's of ze alert willen zijn op signalen n.a.v. delen van eigen ervaring.</p>
--	---

Bron: Hofstra & Korevaar (2018) in Kruit (2021, p. 102 - 107)

6.2 Valkuilen en risico's

Bij het inzetten van eigen ervaringen kunnen er valkuilen en risico's zijn waar je als jongerenwerker alert op moet zijn. We werken er drie uit: 1) bewaken van grenzen; 2) onverwerkte kwesties bij professional; 3) ongepaste zelfonthulling.

Bewaken van grenzen

Delen van ervaringskennis rondom bepaalde problematiek kan ten eerste een risico met zich meenemen dat de professional te dicht betrokken raakt in leven van jongeren. Distantie en betrokkenheid is een thema waar ook jongerenwerkers keuzes in moet maken. Dit vraagt om voortdurend laveren tussen nabijheid (authentiek aanwezig zijn) en distantie, dus tussen zelf kwetsbaar durven zijn én je grenzen aangeven (De Jonge, 2020; Kruit, 2021). Grenzen kunnen vervagen als de professional teveel nabij is. Dit kan gedurende langere tijd belastend zijn wanneer je als jongerenwerker in contact met een groot aantal jongeren te dichtbij bent. Het laveren tussen afstand en nabijheid kan resulteren dat professionals moreel-ethische dilemma's tegenkomen. Er is dan sprake van een botsing tussen verschillende morele waarden. Het kiezen voor de ene waarde gaat dan ten koste van de andere waarde. Het vraagt van de jongerenwerkers om een afweging te maken waarbij aan elke beslissing voor- en nadelen kleven. Vaak is er binnen dit type dilemma's een spanning tussen het individuele belang en het algemene, maatschappelijke belang. Door open te zijn over eigen ervaringen geeft jongerenwerkers aan dat hij/zij ook kwetsbaar is (geweest). Belangrijk is dat je ervaren moeilijkheden niet ontkent, maar dat je ondanks het begrip voor alle moeilijkheden de jongere hoop en perspectief kunt bieden (Van Meekeren, 2017 In Kruit, 2021). Als je je als jongerenwerker te veel identificeert met de jongere dan kan je in de rol van jongere (in kwetsbare positie) komen waardoor de jongere de moed, hoop en perspectief kan verliezen.

Onverwerkte kwesties bij de professional

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

Een tweede risico van zelfonthulling kan zijn dat de professional zich onvoldoende bewust is van eigen triggers en nog onvoldoende inzicht heeft in eigen herstel- of ontwikkelproces (Kruit, 2021). Professionals die zich gaan openstellen voor eigen doorleefde ervaringen kunnen bijvoorbeeld controle verliezen over hun eigen situatie. Bijvoorbeeld als blijkt dat bepaalde ervaringen (zoals onverwerkt trauma) nog onvoldoende zijn verwerkt. Dit behoeft veel aandacht want dit soort situaties kan leiden tot wantrouwen in het professioneel handelen vanuit de organisatie of collega's (Weerman et al., 2019). Er moet ruimte zijn om naar de eigen ervaringen te kunnen kijken en scherp te krijgen welke aspecten van je ervaringen functioneel wilt inzetten. In welke mate je hersteld moet zijn om je eigen ontwrichtende ervaringen in te zetten, is niet scherp af te bakenen. Een herstelproces is geen lineair proces met een eindpunt. Ook is bekend dat mensen die eigen ervaringen delen opnieuw periodes van problemen en kwetsbaarheid kunnen ervaren (Kruit, 2021).

Ongepaste zelfonthulling

Een derde risico bij zelfonthulling is dat deze ongepast kan zijn, bijvoorbeeld doordat de professional te veel over zichzelf deelt (Kruit, 2021). Het risico van te veel bloot geven is dat de focus te veel op de professional komt te liggen in plaats van op de jongeren of jongeren de indruk geven het beter te weten. Dit kan de relatie met jongeren verstoren. Uit onderzoek naar passende ondersteuning voor jongeren in de overgang naar volwassenheid (Steenvoorde et al., 2021) blijkt dat jongeren zelf aangeven last te kunnen hebben van de persoonlijke verhalen van hulpverleners, als deze onvoldoende aansluiten bij wat jongeren op dat moment nodig hebben in de ondersteuning of hulpverlening. Ook zijn mensen met gelijke ervaring soms geneigd te snel om onterecht aannames te doen over hoe iemand zich voelt (Kruit, 2021). Eigen ervaringen kunnen de professional dan blind maken voor de ervaringen van de ander (Israelashvili et al., 2020 in Steenvoorde et al., 2021). Hierdoor kunnen aspecten van het verhaal van de jongere over het hoofd worden gezien en is er onvoldoende ruimte voor het persoonlijke verhaal van de jongere. Jongeren kunnen dan advies of hulp krijgen die niet passend is. Ervaringen kunnen veel raakvlakken hebben, maar belevingen kunnen heel anders zijn. Om dit te voorkomen vraagt het om goed te luisteren, jongeren te laten uitpraten en het verhaal niet voor de jongere in te vullen, omdat je een soortgelijke ervaring hebt (Kruit, 2021; Steenvoorde et al., 2021).

7. Organisatorische randvoorwaarden

Uit eerdere studies blijkt dat er weinig bekend is over voorwaarden voor het organisatorisch goed opzetten en uitvoeren van benutten van ervaringskennis binnen organisaties.

7.1 Draagvlak en visie

Hoewel binnen veel organisaties ruimte ontstaat voor het delen van eigen ervaringen, blijft het belangrijk om binnen de organisatie draagvlak en visie te vormen op benutten van ervaringskennis (Lenkens, 2022). In sommige organisaties wordt het inzetten van eigen ervaringen aangemoedigd. Ook kan er in teams weerstand zijn tegen delen van eigen ervaringen. Dit kan onzekerheid over benutten van eigen

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

ervaringen doen toenemen (Kruit, 2021). Het is belangrijk om als organisatie of praktijk bewust te zijn op welke logica's wordt ingezet en hoe zich dat verhoudt tot de doelstellingen van de organisatie (Van Steenberghe et al., 2021). Het aan de slag gaan met ervaringskennis is een collectieve uitdaging en vraagt om tijd om ervaringskennis in een organisatie functioneel in te zetten. Het is niet enkel aan ervaringsdeskundigen of de professional om ervaringskennis binnen te brengen. Als er wordt gewerkt met ervaringsdeskundigen, naast professionals dan is het van belang dat hun bevoegdheden binnen de organisatie duidelijk zijn en dat er voldoende draagvlak is binnen de organisatie/teams (Weerman et al., 2019; Lenkens, 2022). In praktijk kan het nog weleens wringen tussen ervaringsdeskundigen en professionals, dat zich kan uiten in weerstand en vooroordelen naar elkaar. Professionals zijn niet altijd verheugd op de samenwerking met ervaringsdeskundigen, en andersom ook niet. Professionals durven bijvoorbeeld moeilijk feedback te geven aan ervaringsdeskundig (Steenvoorde, 2022). Daarin kan het helpen als er voldoende aandacht is voor wederzijdse vooroordelen (Lenkens, 2022). Professionals die eigen ervaringen benutten in de ondersteuning van jongeren, moeten dit kunnen doen binnen een veilige setting waarin zij geen angst hebben voor stigmatisering door collega's (Weerman et al., 2019). Wanneer professionals zich profileren als sociaal werker die juist vanwege de eigen ervaringen zich goed kunnen inleven en gelijkwaardig contact met jongeren kunnen aangaan, dan suggereren ze hiermee dat jongerenwerkers die deze ervaringen niet hebben die niet doen en kunnen zij hen hiermee diskwalificeren (Kruit, 2021).

7.2 Werving en selectie

Niet iedereen is geschikt voor het delen van ervaringskennis (Lenkens, 2022). Hoe meer mensen met ervaringskennis gemeen hebben met de doelgroep, des te effectiever hun rol zou kunnen zijn. Ze kunnen daardoor goed aansluiten bij de doelgroep (Çetin, 2015). Het aanvragen verklaring omtrent gedrag (VOG) kan in praktijk een knelpunt vormen om geschikte mensen met ervaringskennis voor een functie aan te stellen. Ook voor het doen van vrijwilligerswerk binnen welzijnsorganisaties is een VOG nodig. Mogelijk zijn er in het jongerenwerk manieren gevonden om met deze beperking om te gaan, zodat de ervaringskennis wel benut kan worden.

7.3 Scholing en ontwikkeling

Hoe jongerenwerkers ervaringskennis benutten en daarin ook eigen ervaringen delen met jongeren is een zoektocht. Scholing en ontwikkeling is hierin belangrijk (Kruit, 2021; Liefhebber et al., 2013). Naarmate iemand meer ervaring opdoet met inbrengen van eigen ervaring, kan degene een beter passende persoonlijke werkwijze ontwikkelen (Dols, 2022). Een belangrijke voorwaarde is dat er vanuit de organisatie een veilig leer- en ontwikkelklimaat is om van elkaar te leren om eigen ervaringen met tact en timing in te zetten in het contact met jongeren (Dols, 2022; Peter & Westen, 2021). Aandachtspunten in dit leerproces kunnen zijn: het uitwerken van eigen ervaringen in een verhaal, je verhaal delen, samen met anderen daarop te reflecteren en veel te oefenen met het inzetten van je eigen verhaal of aspecten daarvan en daarop weer te reflecteren. Op deze manier kunnen jongerenwerkers inzet van eigen ervaring functioneel maken (Kruit, 2021). Onderwerpen zoals hoe omgaan met vertrouwelijke gegevens en omgaan met afstand en nabijheid zijn ook zeker onderwerpen die aan bod moeten komen, in bijzonder als

wordt gewerkt met jongeren die ervaringskennis gaan benutten in contact met andere jongeren (Kinable, 2006). Intervisie kan hiervoor een passende leervorm zijn (Lenkens, 2022; Dols, 2022).

7.4 Financiering

Professionele jongerenwerkers die ervaringskennis benutten worden voor hun werkzaamheden betaald. Echter als zij daarin samenwerken met anderen, zoals ervaringsdeskundigen of peers, is het niet vanzelfsprekend dat deze mensen daarvoor worden betaald. Uit de literatuur blijkt dat over belonen van mensen met ervaringskennis veel discussie is. Op sommige plekken wordt deze functie, naast inzet vanuit sociale professionals, vrijwillig ingevuld. Juist als professionals en ervaringsdeskundigen elkaar goed kunnen aanvullen is het belangrijk dat de ervaringsdeskundige hier ook voor betaald wordt (Keuzenkamp, 2020). Jongeren met ervaringskennis betalen voor hun diensten kan afhangen van factoren als leeftijd en tijdsinvestering (McDonald e.a., 2003). In begeleiding van peers met ervaringskennis dienen organisaties rekening te houden met kosten voor o.a. werving en begeleiding van peers, passende vergoedingen voor peers en voor scholing (Manders et al., 2017).

8. Wat is bekend over effect van ervaringskennis benutten?

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk is in ontwikkeling. Het benutten van dit type kennis in de ondersteuning van jongeren is nog niet goed uitgewerkt. Iets van evaluatieonderzoek, dat inzicht biedt in wat dit oplevert voor jongeren in de context van het jongerenwerk, heeft nog niet plaatsgevonden. Onderzoek naar wat ervaringskennis benutten oplevert in andere werkgebieden in het sociaal werk staat eveneens in de kinderschoenen. Hieronder presenteren we inzichten die er wel zijn.

Er is nog nauwelijks systematisch onderzoek gedaan naar het effect van de inzet van ervaringsdeskundigheid voor de doelgroep binnen sociaal werk (Keuzenkamp & Van Hoorn, 2022). De kennis die er is, betreft vooral onderzoek naar de rol van de ervaringsdeskundige in de geestelijke gezondheidszorg, en dat onderzoek is met name in het buitenland gedaan (Lenkens, 2022). Over het geheel bezien luidt de conclusie dat er wel enig bewijs lijkt te zijn voor de meerwaarde van de inzet van ervaringsdeskundigen bij de behandeling van mensen met ernstige psychische aandoeningen, maar dat het bewijs nog vrij mager is. Hoewel studieresultaten niet consistent zijn laten internationale studies verbetering zien op empowerment, sociaal functioneren, geestelijke gezondheid, sociale netwerken, hoop, patiënt activering en self-efficacy (Lenkens, 2022).

Sommige onderzoeken hebben aangetoond dat ervaringsdeskundigen dezelfde resultaten behalen als professionals in vergelijkbare functies (Fuhr et al., 2014; Pitt et al., 2013 in Lenkens, 2022). Onderzoek naar peer educatie laat zien dat peer-educatie minstens even effectief is, en soms effectiever dan preventie door volwassenen op het vlak van kennis en attitudes van middelen en middelengebruik (McDonald e.a., 2003). Uit de meta-analyses blijkt dat peer educatie werkwijzes waarbij alleen peers werden ingezet het meest effectief waren (Cuijpers, 2002a; Gottfredson & Wilson, 2003; McDonald e.a.,

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

2003). Peer educatie waar geen peers of peers samen met bijvoorbeeld leraren ingezet werden waren veel minder effectief.

De studies die zijn gedaan kennen veel methodologische beperkingen (Chinman et al., 2014; Lloyd-Evans et al., 2014; Pitt et al., 2013; in Lenkens, 2022). Zo zijn er vrijwel geen vergelijkende studies uitgevoerd waarin gebruik is gemaakt van een controlegroep waarbinnen geen ervaringskennis wordt benut. De praktijken die zijn onderzocht verschillen erg van elkaar en vaak is binnen de praktijken nog onvoldoende helder wat ervaringsdeskundigen doen. Keuzenkamp en collega's wijzen erop dat hier sprake is van een kennislacune, en meer onderzoek naar het effect van de inzet van ervaringsdeskundigen gewenst is (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018; Keuzenkamp & Van Hoorn, 2022). Verder onderzoek naar langetermijneffecten van benutten van ervaringskennis is nodig, ook in andere werkvelden (Lenkens, 2022). Of er sprake is van wel of geen effect van benutten van ervaringskennis kan samenhangen met kenmerken van de ervaringsdeskundige en kenmerken van 'ontvanger'. Is deze laatste persoon bijvoorbeeld voldoende gemotiveerd tot gedragsverandering? Maar ook factoren als draagvlak binnen organisatie (zie paragraaf 6.1.) en mate van scholing kunnen mogelijk factoren zijn die het ontwikkelproces via benutten van ervaringskennis kunnen beïnvloeden (Lenkens, 2022).

Literatuurlijst

- Abdallah, S., Kooijmans, M. & Sonneveld, J. (2016). *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren. Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk*. Coutinho.
- Altman, I., & Taylor, D. A. (1973). *Social penetration: The development of interpersonal relationships*. Holt, Rinehart & Winston.
- Baart, A. (2003). Een beknopte schets van de presentietheorie. *Sociale Interventie*, 12,(2).
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs. Prentice-Hall.
- Baillergeau, E., & Duyvendak, J. (2016). Experiential knowledge as a resource for coping with uncertainty: Evidence and examples from the Netherlands. *Health, Risk & Society*, 18(7- 8), 407-426. <https://doi.org/10.1080/13698575.2016.1269878>
- Çetin, S. (2015). Uit de shit: de rol van ervaringsdeskundigen. *Jeugdbeleid*, 9(5), 181-185. DOI: 10.1007/s12451-015-0094-2
- Chamberlin, J. (2005). User/consumer involvement in mental health service delivery. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 14(1), p. 10–4
- Cuijpers, P. (2002a). Peer-led and adult-led school drug prevention: a meta-analytic comparison. *Journal of Drug Education*, 32(2), 107-119.
- Dam, J. van (2022). Verslavingszorg jongeren. Hoe ervaringsdeskundigen en jongerenwerkers elkaar versterken. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 2, p. 34-36.

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

- Daniels, D. & Weerman, A. (2022). Verzuiling in het veld van ervaringsdeskundigen. *Sociale Vraagstukken*, 2, 31-33.
- Desain, L., Driessen, E., Van den Graaf, W., Holten, J., Huber, M.A., Jansen, M., Metz, R. en Sedney, P. (2013). *Ervaringen met de inzet van ervaringsdeskundigheid*. Hogeschool van Amsterdam.
- Dudevszky, S. & Witte, T. (2017). Participatie en inclusie van jongeren met een psychische kwetsbaarheid: Liefde moet van twee kanten komen. *Jeugdbeleid*, 11(2), 99-104. DOI: 10.1007/s12451-017-0145-y
- De Jonge, E. (2020). Afstand en nabijheid in sociaal werk: De juiste balans. *Vakblad Sociaal Werk*, 21(3), 8-11. DOI: 10.1007/s12459-020-0298-z
- Dols, M. (2022) *Vossen en egels*. SPV, Gebiedsteam Oost Noordoost. Altrecht
- Engelbertink, M., van Dijk, M., van Gijzel, S., van Hees, M. & van Oostaijen, E. (2021). *Het benutten van ervaringen, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid binnen Social Work opleidingen*. Werkplaats Sociaal Domein.
- Faggiano, F., Vigna-Taglianti, F.D., Versino, E., Zambon, A., Borraccino, A., Lemma, P. (2005). *School-based prevention for illicit drugs' use*. Cochrane Database of Systematic Reviews, 1.
- Fyfe, I., Biggs, H., Hunter, S., McAteer, J., & Milne, D. (2018). *The Impact of Community-based Universal Youth Work in Scotland. A study commissioned by the Scottish Youth Work Research Steering Group*. YouthLink Scotland. <https://www.youthlinkscotland.org/media/3183/impact-of-community-based-universal-youth-work-in-scotland-november-2018.pdf>
- Liefhebber, S., Klufft, M., Bakel, M. van, Rooijen, S. van, Boertien, D., & Kamoschinski, J. (2013). *Ervaringsdeskundigheid. Beroepscompetentieprofiel*. GGZ Nederland, Trimbos-instituut, HEE!, Kenniscentrum Phrenos. <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/sites/31/2021/09/di019-ervaringsdeskundigheid-beroepscompetentieprofiel.pdf>
- Gottfredson, D.C., & Wilson, D.B. (2003). Characteristics of effective school-based substance abuse prevention. *Prevention Science*, 4(1), 27-38.
- Groen, A. (2022). Hulpverlening in Amsterdam-West: 'Wij zijn het oog en oor van de wijk'. *De Groene Amsterdammer*, 146(2).
- Hofstra & Korevaar (2018). *Vertel ik het wel of vertel ik het niet? Openheid geven over je psychische problemen op school of stage*. Lectoraat Rehabilitatie, Hanzehogeschool Groningen.
- Hoorik, I. van (2016). Rolmodellen onder de loep. Perspectieven op rolmodelwerking in praktijken voor talentontwikkeling. In: Abdallah, S., Kooijmans, M. & Sonneveld, J. (2016). *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren. Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk*. Coutinho, p. 179-194.
- Hughes, W. (2012). Promoting offender engagement and compliance in sentence planning: practitioner and service user perspectives in Hertfordshire. *Probat*, 59(1), p. 49-65.
- Keuzenkamp, S. (2022). Veel woorden, veel te weinig daden. Geef ervaringskennis en -deskundigen een serieuze positie. In: *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*. Nr. 2, p. 20-23
- Keuzenkamp, S. & Hoord, E. van (2022). What is the impact of experts by experience? A literature review of their impact in one-on-one contacts. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 31 (2), pp. 4-22, <http://doi.org/10.18352/jsi.698>

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

- Kooij, A. van der & Keuzenkamp S. (2018). Ervaringsdeskundigen in het sociaal domein: wie zijn dat en wat doen ze? *Movisie*. <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2019-11/Startnotitie-Ervaringsdeskundigen-in-het-sociaal-domein.pdf>
- Koops, K., Metz, J., & Sonneveld, J. (2014). *Want zij gelooft in mij. Onderzoeksrapport Individuele Begeleiding in het jongerenwerk*. Amsterdam University of Applied Sciences.
- Kinable, F. (2006). *Werken met peers*. Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen. Brussel.
- Kruit, L. (2021). *Inzet van eigen ervaringen. Bij sociaal werk*. Noordhoff.
- Lenkens M. (2022). *'More than a Mirror: Mechanisms of experiential peer support for young people engaging in criminal behaviour'* [Proefschrift, Erasmus University]. Erasmus University.
- Lenkens, M., Rodenburg, G., Schenk, L., Nagelhout, G. E., Van Lenthe, F. J., Engbersen, G., Sentse, M., Severiens, S., & Van de Mheen, D. (2019). "I need to do this on my own". Resilience and self-reliance in urban at-risk youths. *Deviant Behavior*, 41(10), 1330-1345. <https://doi.org/10.1080/01639625.2019.1614140>
- Mak, J., Gilsing, R. & Wróblewskaet, A. (2016). *De staat van jeugdparticipatie in Nederland 2016. Resultaten online enquête 122 gemeenten en overzicht van goede voorbeeldpraktijken*. Verwey-Jonker Instituut.
- Manders, W., Metz, J., & Sonneveld, J. (2017). *Literatuuronderzoek peer-to-peer in het jongerenwerk*. Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie.
- McDonald, J., Roche, A.M., Durbridge, M., Skinner, N. (2003). *Peer education: from evidence to practice. An alcohol and other drugs primer*. Adelaide: National Centre for Education and Training on Addiction.
- Medley, A., Kennedy, C., O'Reilly, K., & Sweat, M. (2009). Effectiveness of Peer Education Interventions for HIV Prevention in Developing Countries: *A Systematic Review and Meta-Analysis*. *AIDS Education and Prevention: Official Publication of the International Society for AIDS Education*, 21(3), 181–206. <http://doi.org/10.1521/aeap.2009.21.3.181>
- Meekeren, E. van (red.) (2017). *Zelfonthulling. Openheid van professionals in de GGZ*. Boom.
- Metz, J., Sonneveld J., Rijnders, J. (2020). *Hoe jongerenwerkers werken aan preventie: 22 keer 1 jaar jongerenwerk in praktijk*. SWP.
- Metz, J. (2012). Jongerenwerk als werkplaats voor professionalisering. *Journal of Social Intervention*, 21(1), 18–36.
- Movisie (2022).
- Meulen, M. van der, Liefhebber, S., Van der Zwet, R. & Keuzenkamp, S. (2021). *De rol en meerwaarde van ervaringsdeskundigen in sociale wijkteams: Een onderzoek in Utrechtse buurtteams*. Movisie
- Parkin, S., McKeganey, N. (2000). The rise and fall of peer education approaches. *Drugs: education, prevention and policy*, 7(3), 293-310.
- Peeters P. & Westen K. (2021). *Behandelen met eigen ervaring. Onbewust bekwaam!?* SWP.
- Prins, E. (2021) Ervaringsdeskundige van de straat. In: *Zorg + Welzijn* 2 april 2022, p. 64-65.

Benutten van ervaringskennis in het jongerenwerk

Lectoraat Youth Spot - Jongerenwerk – version 1.0

© 2022 Copyright Hogeschool Amsterdam

- 's Jongers, T. (2022). *Beledigende broccoli. Over de ervaringskennis van kwetsbare mensen*. Participatielezing 2022. Van Genneep.
- Sandu, R. D. (2019). What aspects of the successful relationships with professional helpers enhance the lives of young people facing significant disadvantage? *Children and Youth Services Review*, 106, 104462. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2019.104462>.
- Schenk, L., Sentse, M., Lenkens, M., Engbersen, G., van de Mheen, D., Nagelhout, G. E., & Severiens, S. (2018). At-risk youths' self-sufficiency: The role of social capital and help-seeking orientation. *Children and Youth Services Review* 91, 263–270. <https://10.1016/j.chilyouth.2018.06.015>.
- Sedney, P., Kester, M., Kreuger, T., Gool, R. van (2016). Ervaring werkt. *Nurse Academy GGZ*, 1, 38-42.
- Shiner, M. (1999). Defining peer education. *Journal of adolescence*, 22, 555-566.
- Shiner, M. (2000). *Doing it for themselves: an evaluation of peer approaches to drug prevention*. London: Public Policy Research Unit, Goldsmiths College, University of London.
- Sieckelink, S. (2022). *Professioneel jongerenwerk: een love tori*. Academische Uitgeverij Eburon.
- Sonneveld, J. (te verschijnen). Methodisch werken met groepen. In M. Spierts, A. Sprinkhuizen, M. Scholte, M. Hoijsink, E. de Jonge, & L. van Doorn (Eds.), *De brede basis van het sociaal werk. Grondslagen, methoden en praktijken* (pp. 99-122). Coutinho.
- Sonneveld, J., Rijnders, J., Metz, J., Van Regenmortel, T., & Schalk, R. (2020). The contribution of professional youth work to the development of socially vulnerable youngsters: a multiple case study. *Children and Youth Services Review*, 118, [105476]. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105476>
- Sonneveld, J. (2022). *Growth opportunities in professional youth work: Contribution of a multi-methodic approach on the personal development and social participation of socially vulnerable youngsters*. Ipskamp Printing.
- Sonneveld J., Metz J., Schalk R. & Van Regenmortel T. (2021). Professional youth work as a preventive service: towards an integrated conceptual framework, *International Journal of Adolescence and Youth*, 26 (1), 340-355. DOI: 10.1080/02673843.2021.1942088
- Sprinkhuizen, A. & Scholte, M. (2017). Vorm geven aan methodisch handelen vanuit een brede basis. In M. Spierts, A. Sprinkhuizen, M. Scholte, M. Hoijsink, E. de Jonge, & L. van Doorn (Eds.), *De brede basis van het sociaal werk. Grondslagen, methoden en praktijken* (pp. 99-122). Coutinho.
- Steenvoorde, J. (2022). Wederzijds onbegrip: wat weet jij er nou van? *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 2, p. 30.
- Steenvoorde, J., Dijk, J. van, Linders, L. (2021). Shit, mest en persoonlijke betrokkenheid. Jongeren willen geen persoonlijke details horen. *Vakblad Sociaal Werk*, 2, 28-29.
- Timmer, H. (2009). *Raakt het u? Herstel en ervaringsdeskundigheid in de GGz*. Lectoraat Rehabilitatie, Hanzehogeschool Groningen
- Van Hattum, M., De Greef, M., Rijken, R. van der, Golbach, M., & Scholte, R. (2019). *Werkzame factoren in de jeugdhulpverlening: Alliantie, clientfactoren en professionalfactoren. Overzicht van projectresultaten, meetinstrumenten en aanbevelingen*. HAN / Praktikon.

- Van Regenmortel, T. (2015). Empowerment en (maatschappelijk) opvoeden. In: Gravesteijn, C. & Aartsma, M. (2015). *Meer dan opvoeden*. Coutinho.
- Van Steenberghe, T., Reynart, D. & De Maeyer, J. (2021). Ervaringsdeskundigen in de jeugdhulp: een hefboom voor participatie en vermaatschappelijking? Agora Webzine, via <https://www.agorawebzine.be/artikels/ervaringsdeskundigen-in-de-jeugdhulp-een-hefboom-voor-participatie-en-vermaatschappelijking>
- Weerman, A. (2016). Ervaringskennis als derde bron van kennis in de jeugdzorg. In *Jeugdbeleid*, 10, p. 241–248, DOI 10.1007/s12451-016-0130-x
- Weerman A., Loon, E. van, Lubbe, P. van der, Overbeek F. & Steen, R. (2019). Bewegingen in ervaringsdeskundigheid. Over vierkante bollen en verbolde vierkanten. In *Participatie en Herstel*, 1, p. 25-35.